

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет
Кафедра історії та археології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ О.А. Кузнецова

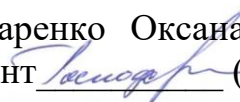
«27 серпня 2019»

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НУМІЗМАТИКА**

Ступінь бакалавра
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія

2019-2020 навчальний рік

Розробник: Господаренко Оксана Валеріївна, кандидат історичних наук,
доцент (Господаренко О.В.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та археології

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

Завідувач кафедри історії та археології (Рижева Н. О.)

«27» серпня 2019 р.

1 Опис навчальної дисципліни денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Варіативна
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат та/або мультимедійна презентація	Спеціальність 032 Історія та археологія	Рік підготовки
		4-й
Загальна кількість годин – 120	Ступінь бакалавра	Семестр
		8-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,2 самостійної роботи студента – 3,3		Лекції 8 год.
		Семінарські 10 год.
		Самостійна робота 102 год.
		Вид контролю: іспит

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 120 год.: 18 год. – аудиторні заняття, 84 год. – самостійна робота (15% ~ 85%).

2 Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу; вивчення вітчизняних і зарубіжних монет, як особливого культурного феномену.

Завдання курсу:

- сформулювати уявлення про найістотніші особливості розвитку монетарної системи, про культурні традиції, на базі котрих вони виникали, про яскраві події та долі людей, що відбилися в історії тих чи інших монет.
- дослідити такі проблеми як «монети як соціокультурний феномен», «монета і її сприйняття в суспільстві», «монети як історичні пам'ятки».

Передумови для вивчення дисципліни: спеціальні історичні дисципліни, археологія та давня історія України, пам'яткознавство, музеєзнавство

Навчальна дисципліна складається з 4-х кредитів.

Очікувані результати навчання:

- (ПРН-1) Знати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом
- (ПРН-2) Розуміти основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди
- (ПРН-3) Знати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії
- (ПРН-4) Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, категоріальний апарат з історії та археології
- (ПРН-5) Знати основні типи та види історичних джерел
- (ПРН-6) Знати необхідний фактичний матеріал для конкретного історичного дослідження
- (ПРН-7) Мати детальні знання про певний історичний період або проблему
- (ПРН-8) Здатність виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі

- (ПРН-9) Здатність оцінювати основні тенденції та особливості історичного розвитку людства у певні історичні періоди
- (ПРН-10) Здатність аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах
- (ПРН-11) Здатність демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі
- (ПРН-12) Здатність організовувати практичне вирішення проблем історичної пам'яті та охорони матеріальної і духовної культурної спадщини України
- (ПРН-13) Здатність планувати дослідницькі проекти з історії, археології, історіографії, джерелознавства, краєзнавства тощо
- (ПРН-14) Здатність застосовувати сучасні методики викладання історії
- (ПРН-15) Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти та розуміти їх взаємозв'язок : аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії; визначати взаємозалежності глобалізаційних процесів і міжнаціональних та міжетнічних відносин; досліджувати життя і діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби; упорядковувати історичні джерела у відповідності до їх інформаційного потенціалу при розробці конкретної науково-дослідницької теми та реалізації археографічних проектів; розділяти на категорії пам'ятки матеріальної культури та історичні документи відповідно до нормативів
- (ПРН-16) Здатність поєднувати частини разом, щоби одержати ціле з новою системною властивістю : формулювати мету і завдання конкретного історичного дослідження; всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури; аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві; інтегрувати досягнення інших гуманітарних наук для вирішення актуальних проблем історії та археології; пояснювати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот; встановлювати ефективну комунікацію з представниками різноманітних субкультур
- (ПРН-17) Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі: аргументувати актуальність теми обраного наукового проекту (дипломної роботи), встановлювати її зв'язок з пріоритетними напрямками розвитку сучасної науки в Україні; критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та новизну отриманих результатів; чітко пояснювати мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження; узагальнювати результати дослідницької (дипломної) роботи та рекомендувати шляхи їх використання; робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи; порівнювати здобутки наукових шкіл при вирішенні актуальних проблем історії та археології

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- (ЗК-1) Вправність мислення. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби та вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення. Здатність раціонально організовувати власну діяльність та ефективно використовувати час.
- (ЗК-2) Розвиненість рефлексії. Здатність відрізняти суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних та аргументованих, вміти надавати перевагу останнім. Критичність і самокритичність мислення. Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.
- (ЗК-3) Інтелектуальна комунікація. Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст і структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі

форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації. Навички роботи в групі, розподіл функцій в колективній роботі. Відкритість, здатність сприймати та враховувати зауваги, оптимізувати власну позицію в процесі обговорення, налаштованість на діалог, залучення у власні міркування висловлених слухних ідей. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

(ЗК-4) Мовно-текстологічна здатність. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї. Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми. Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

(ЗК-5) Особиста ціннісно-вольова налаштованість. Інтелектуальне сумління, чесність у своїй справі та уникання симуляцій, плагіату та інших виявів недоброчесності. Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків. Здатність працювати в колективі та самотійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам. Здатність життєво та фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі та цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

II. Фахові:

(ФК-1) Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності

(ФК-2) Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах

(ФК-3) Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією

(ФК-4) Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих у фаховому середовищі

(ФК-5) Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел і використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи, посилання на електронні ресурси

(ФК-6) Здатність виявляти та опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти тощо) для реалізації науково-дослідних проектів

(ФК-7) Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних й археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних

(ФК-8) Фахові знання і професійні навички роботи з виявлення, опрацювання і охорони матеріальної та духовної культурної спадщини

(ФК-9) Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження даного періоду на емпіричному та теоретичному рівнях

(ФК-10) Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні та соціальні події та явища

(ФК-11) Вміння коментувати, анотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; представити результати наукових досліджень в друкованій формі, проводити їх презентацію

(ФК-12) Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів

(ФК-13) Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів

(ФК-14) Знання правил археографічної, архівної та музейної роботи, принципів експонування артефактів і підготовки тематико-експозиційного плану

3 Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Вступ до курсу «Нумізматика»

Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук Об'єкт і предмет нумізматики. Товар. Споживча вартість. Мінова вартість. Абстрактна людська праця. Товаро-гроші. Феї. Каури. Худоба. Метали. Благородні метали. Домонетні металеві гроші. Основні функції металевих грошей. Визначення монети. Перші монети. Термін «нумізматика». Виникнення і розвиток нумізматики. Визначення нумізматики. Методи нумізматичного дослідження. Медальєрне мистецтво. Фалеристика. Боністика.

Основні поняття і категорії нумізматики. Монетний тип. Монетна легенда. Номінал. Аверс. Реверс. Емітент. Монетне право. Монетна регалія. Гурт. Поле монети. Обріз. Монетна стопа. Лігатура. Проба монети. Ремедіум. Псування монети. Рахувальна грошова одиниця. Грошова одиниця. Рахувальна система. Біметалізм.

Нумізматика в системі спеціальних галузей історичної науки. Міжпредметні зв'язки нумізматики. Методи наукового дослідження монетного матеріалу. Значення, мета та завдання використання нумізматичного матеріалу при вивченні історії. Методика використання монет у роботі вчителя і викладача історії. Залучення нумізматичного матеріалу до додаткової роботи із студентами та учнями. Колекціонування і каталогізація монет.

Найдавніші монетні системи Походження, суть і функції грошей. Домонетні засоби обміну. Виникнення монетного лиття та карбування. Егінські гроші з електри. Монетна система античної Греції. Статер. Драхма. Обол. Монети грецьких міст-держав Північного Причорномор'я. Монетні системи Ольвії, Тіри, Керкінітиди та Ніконію, Херсонесу. Особливості монетного господарства полісів Боспорського царства. Монетна система стародавнього Риму. Ваговий фунт (лібра). Ауреус. Золотий солід. Семісис. Трімісис або триєнс. Фоліс. Силіква. Денарій. Поширення римської монети на українських землях. Період варварського карбування (V – середина VIII ст.). Період каролінгського денарія (середина VIII – X ст.). Видобуток дорогоцінних металів. Цистерціанський орден (бернардинці). Період західноєвропейського денарія (X – середина XIII ст.). Срібні зливки. Золоті номінали: візантійські соліди (безанти).

Кредит 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу

Тема 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу

Особливості монетного обігу на території східних слов'ян у II-XI ст. Римські денарії та арабські дирхеми як засоби грошового обігу на території східних слов'ян у II-XI ст. Їх поширення на сучасних українських землях. Зародження монетного обігу у східних

слов'ян. Теорії про східне і західне походження грошової системи в Київській Русі. Дискусія «Хутровистів» та «металістів». Походження грошових одиниць і їхніх назв. Питання про використання зв'язок хутра звірів у грошовому обігу. Грошова термінологія: «худоба», «срібло», «гривна кун». Давньоруське монетне карбування кінця X – першої половини XI ст. «Златники» та «срібляники» Володимира Святославича, Святополка та Ярослава Володимировича. Особливості монет київського і новгородського карбування.

Грошовий обіг на Русі у XII-XV ст. Характеристика безмонетного періоду в історії Русі. Типи зливків гривень. «Гривна срібла». Зовнішній вигляд гривни та її вага. Гривнево-кунна система. Київська та новгородська гривни. Відновлення карбування монети на землях північно-східної Русі у другій половині XIV ст. Монетні типи. Деньга. Монетна стопа. Техніка монетного виробництва. Рубль московський і рубль новгородський. Монетний обіг у період становлення Російської централізованої держави. Монетний обіг на українських землях у XIV-XV ст. Монети Київського удільного князівства Володимира Ольгердовича (1362-1394). Монети Великого князівства Литовського та Королівства Польського на українських землях у XIV-XV ст. Золотоординська нумізматики

Монетний обіг на території України у XVI –XVII ст. Грошова реформа 1534-1535 рр. (реформа Олени Глинської). Об'єднання московської та новгородської монетних систем і створення загальнодержавної грошової системи. Походження терміну «копійка». Копійки. Денги. Полушки. Значення реформи. Карбування монет у Московській державі у XVI-XVII ст. Монети 1533-1610 рр. Поступове зниження монетної стопи. Реформа 1654-1663 рр. та її наслідки. «Мідний бунт». Обіг західноєвропейських талерів на території Московської держави. Єфимки «з признаком». Грошова криза наприкінці XVII ст. Грошовий обіг на українських землях Речі Посполитої, Туреччини та Кримського ханства у XVI- XVII ст. Монетна реформа Сигізмунда III. Західноєвропейські, турецькі та кримськотатарські монети в грошовому обігу. Поширення монетної системи Московського царства на Лівобережній Україні після Національної революції 1648-1676 рр. Проблема карбування українських монет гетьманів Богдана Хмельницького та Петра Дорошенка.

Кредит 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії

Тема 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії

Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст. Реформа грошового обігу в Росії за Петра I та її історичне значення. Перший етап реформи. Зменшення ваги срібної копійки. Запровадження в обіг срібної «полтини». Поява мідних денег, полушок, напівполушок. Продовження карбування дровових срібних копійок. Другий етап грошової реформи Петра I. Запровадження в обіг срібного рубля, мідної копійки, золотого червінця. Грошовий обіг на Правобережній Україні у XVIII ст. Криза грошової системи Речі Посполитої та її наслідки для українських земель. Монетний обіг Російської імперії у післяпетровську епоху. Виникнення нових монетних дворів. Карбування монет різних номіналів. Особливості грошового обігу на українських землях Російської імперії у XVIII ст. Динамічний розвиток грошового господарства Російської імперії у XIX ст. Карбування основних монетних типів і номіналів. Розширення мережі монетних дворів. Грошова реформа 1839-1843 рр. (реформа Є. Канкрин). Заміна знецінених асигнацій кредитними білетами забезпеченими сріблом. Встановлення срібного монометалізму в Росії. Російські монети другої половини XIX – поч. XX ст. Реформа монетної стопи 1867 р. Грошова реформа 1895-1897 рр. (реформа В.С. Вітте). Запровадження твердої золотої валюти. Карбування срібних і золотих монет, срібних і мідних розмінних монет. Зосередження монетного карбування на Санкт-Петербурзькому монетному дворі (1876 р.). Карбування російських монет за кордоном. Карбування коммеморативних монет. Монетний обіг на західноукраїнських землях. Витіснення з

грошового обігу у Галичині польської монети (1786 р.) та утвердження на західноукраїнському грошовому ринку срібної та мідної австрійської монети. Вступ Австрії до німецької монетної конвенції (1857 р.) та запровадження в обіг уніфікованої австрійської монети – гульдену (флорину) та розмінних монет (крейцерів). Перехід Австро-Угорської імперії до золотого монометалізму (1892 р.). Запровадження крони та розмінних монет – гелерів.

Кредит 4. Розвиток грошового обігу на території України в ХХ ст.

Тема 4. Розвиток грошового обігу на території України в ХХ ст.

Розбудова монетно-грошового господарства в роки української революції (1917-1921 рр.). Емісії національних грошових знаків в період Української національно-демократичної революції: зовнішні характеристики, особливості обігу. Гроші Української Центральної Ради. Випуск державних кредитових білетів УНР. Запровадження національної грошової одиниці – гривні. Дихотомія національного грошового ринку України у 1918-1920 рр. Грошовий обіг в Українській державі гетьмана П. Скоропадського. Продовження емісії гривневих банкнот з пониженим курсом щодо рубля. Грошово-емісійна політика уряду Директорії УНР. Становлення фінансової системи та грошового обігу Західноукраїнської Народної Республіки. Грошова політика уряду радянської України. Обіг недержавних грошових знаків на Україні у 1914-1918 рр.

Розвиток грошової системи СРСР у 1918-1991 рр. Грошова реформа у РРФСР (Ленінський проект) і фінансова криза у більшовицькій Росії. Радянські грошові знаки на українських землях. Передумови радянської грошової реформи. Грошова реформа в СРСР 1922-1924 рр. (реформа Г.І. Сокольнікова) та її невід'ємний зв'язок з заходами НЕПу. Повернення до золотого стандарту. Відновлення роботи Петроградського монетного двору та карбування перших радянських золотих, срібних і мідних монет. Золотий «червінець» 1922 р. Срібні рублі та розмінні монети. Мідні розмінні монети. Початок карбування радянських монет нового типу (1924 р.). Рублі, полтинники, срібні та мідні розмінні монети зміненого дизайну. Наслідки грошових реформ 20-х рр. ХХ ст. для фінансового життя радянської країни. Монети СРСР у 1926-1945 рр. Припинення карбування золотих і срібних монет. Перехід на карбування розмінної монети із мідно-нікелевого сплаву та бронзи. Зміна дизайну аверсу та реверсу монет. Гроші періоду нацистської окупації (1941-1944 рр.). Особливості грошового обігу на західноукраїнських землях у 1922-1945 рр. Монетно-грошовий обіг на території українських земель у складі Польщі у 1921-1939 рр. Основні монетні номінали. Випуски коммеморативних монет Польщі. Монетно-грошовий обіг на території українських земель (Північна Буковина та Південна Бесарабія) у складі Румунії в 1918-1940 рр. Монетно-грошовий обіг на території українських земель (Закарпаття) у складі Чехословаччини (до 1939 р.) та Угорщини (1939-1944 рр.). Радянська грошова реформа 1947 р. Передумови та причини проведення реформи. Вилучення з обігу червінців, старих рублевих номіналів, окупаційних грошей та інших грошових суррогатів. Запровадження нових повноцінних грошових знаків. Наслідки, характеристики оновлених монетних випусків. Реформа 1961 р. та розвиток грошової системи СРСР. Запровадження монет нового зразка номіналами в 1, 2, 3, 5 копійок (з бронзового сплаву), 10, 15, 20, 50 копійок та 1 карбованець (з нікелевого сплаву). Карбування радянських коммеморативних монет у 1965-1992 рр.

Монетна система незалежної України Становлення грошової системи України після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. Запровадження в обіг купонів-грошей багаторазового використання (1992 р.). Підготовка національної грошової реформи. Початок карбування українських коммеморативних монет (1995 р.). Грошова реформа 1996 р. Запровадження гривні – національної грошової одиниці незалежної України. Номінали, метал і дизайн монет. Продовження традиції карбування вітчизняних коммеморативних монет.

4 Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Кредит 1. Вступ до курсу «Нумізматика»				
Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук. Найдавніші монетні системи	30	2	2	26
Кредит 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу				
Тема 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу	30	2	2	26
Кредит 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії				
Тема 3. Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст.	30	2	2	26
Кредит 4. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.				
Тема 4. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.	30	2	4	24
ВСЬОГО	120	8	10	102

5 Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Вступ до курсу «Нумізматика»		
1	Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук. Найдавніші монетні системи	2
Кредит 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу		
2	Тема 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу	2
Кредит 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії		
3	Тема 3. Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст.	2
Кредит 4. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.		
4	Тема 6. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.	2
	Разом	8

6 Теми семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Вступ до курсу «Нумізматика»		
1	Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук. Найдавніші	2

	монетні системи	
Кредит 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу		
2	Тема 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу	2
Кредит 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії		
3	Тема 3. Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст.	2
Кредит 4. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.		
4	Тема 6. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.	4
	<i>Разом</i>	<i>10</i>

**7 Теми лабораторних занять
не передбачені навчальним планом**

8 Самостійна робота Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Вступ до курсу «Нумізматика»		
1	Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук. Найдавніші монетні системи	26
Кредит 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу		
2	Тема 2. Грошовий обіг на українських землях в епоху середньовіччя та ранньомодерного часу	26
Кредит 3. Грошовий обіг на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії		
3	Тема 3. Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст.	26
Кредит 4. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.		
4	Тема 6. Розвиток грошового обігу на території України в XX ст.	24
	<i>Разом</i>	<i>102</i>

9 Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів:

I – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – підготовка реферату та/або мультимедійної презентації з висвітленням проблем навчальної дисципліни (для студентів ДФН).

Підготовка та захист контрольної роботи

Основне завдання цього виду діяльності – навчити студентів після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань, короткого усного або письмового інструктажу самостійно працювати з літературою, джерелами;

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.
- цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

10 Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно, коли він виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили

Студенту виставляється дуже добре, коли він вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна

Студенту виставляється добре, коли він вміє співставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок

Студенту виставляється мінімальний задовільно, коли він відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих

Студенту виставляється достатньо, коли він володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

➤ реферат

- Повнота розкриття теми
- Відповідність сучасним науковим уявленням
- Достовірність наданої інформації. Наукова коректність змісту та фактів, наведених у рефераті
- Подання інформації (системність, логічність, послідовність, лаконічність та завершеність)

- Якість, доцільність використання та відповідність ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, діаграми, малюнки, фотознімки тощо)
  - Дотримання правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту
  - Наявність і правильність оформлення обов'язкових складових (титульний, зміст, вступ, основна частина, висновки)
  - Коректне оформлення цитування, бібліографія роботи (кількість і якість, новизна використаних джерел)
  - **мультимедійна презентація**
    - Повнота розкриття теми
    - Відповідність сучасним науковим уявленням
    - Достовірність наданої інформації. Наукова коректність змісту та фактів, наведених у презентації
    - Подання інформації (системність, логічність, послідовність, лаконічність та завершеність)
    - Якість, доцільність використання та відповідність ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, діаграми, малюнки, фотознімки тощо)
    - Дотримання правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту
    - Наявність і правильність оформлення обов'язкових слайдів (титульний, зміст, список використаних джерел, завершальний)
    - Наявність і зручність навігації
    - Раціональне використання елементів дизайну (шрифтове оформлення, колірна гама тощо)
    - Обґрунтованість і раціональність використання засобів мультимедіа та анімаційних ефектів
    - Наявність та доцільність використання фонового звуку
    - Розміщення і комплектування об'єктів. Єдиний стиль слайдів
- Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 200 до 400 балів (за 4 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 4 кредити.

Поточне оцінювання та самостійна робота							КР	Накопичувальні бали/сума
T1	T2	T3	T4				100	400/100*
75	75	75	75					

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

11 Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

12 Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

13 Рекомендована література

Базова

1. Александров В. Українські монети: символіка держави // Розбудова держави. – 1994. – № 1.
2. Анохин В.А. Монетное дело Боспора. – К., 1986.
3. Анохин В.А. Монетное дело Херсонеса: (IV в. До н.э. – II в. н.э.). – К., 1977.
4. Анохин В.А. Монеты античных государств Северо-Западного Причерноморья. – К., 1989.
5. Анохин В.А. Нумизматика // УСЭ. – К., 1982.
6. Анохін В.О. Античні монети на території України // Українська нумізматика і боністика. – 1999. – №1.
7. Белоусов В.Д. происхождение и становление российского рубля // Деньги и кредит. – 1992. – № 3.
8. Белоусов В.Д. Русская гривна и становление российского рубля: из истории финансов // Финансы. – 1992. – № 4.
9. Беляева С.О. Про основні принципи датування південноруських пам'яток II пол. XIII–XIV ст. // Археологія. – 1979. – Вип. 31.
10. Беляков А.С. Древнейшие русские монеты. // Деньги и кредит. – 1988. – № 6.
11. Борисов С. М. Червонец – валюта НЭПа // Деньги и кредит. – 1992. – № 1.
12. Брайчевський М. Ю. Римська монета на території України. – К., 1959.
13. Брайчевський М.Ю. Скарби знайдені і незнайдені. – К., 1992.
14. Брайчевський М.Ю. Час обігу римської монети в антському суспільстві. // Археологія. – 1952. – Т. VI.
15. Ветров І., Виговський М. Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. // Київська старовина. – 1993. – № 1.
16. Гальц А. Советская государственная денежная система. Каталог. – Черкассы: Брама – ИСУЭП, 1999.
17. Гальчинський А. Теорія грошей: Навчальний посібник. – К.: Основи, 1998.
18. Гилевич А.М. Античне иногородние монеты из раскопок Херсонеса // НИС. – 1968. – № 3.
19. Гриценко О. Гроші і грошово-кредитна політика. – К., 1996.
20. Глейзер М.М. Советские монеты 1921–1967 гг. // Филателия СССР. – 1969. – № 5.
21. Глейзер М. М. Советский червонец // Вопросы истории. – 1978. – № 2.
22. Голенко К. В. Новое в древнерусских монетах // Советский коллекционер. – 1967. – № 5.
23. Гриценко О. Гроші та грошово-кредитна політика. – К., 1996.
24. Гроші в Україні: факти і документи (М. Дмитрієнко, В. Ющенко, В. Литвин, Л. Яковлева). – К., 1998.
25. Грушевський М.С. Про монетну українську одиницю // На порозі нової України. – К., 1918.
26. Дерев'янкін Г.І., Толстов Р. Д. З історії введення стійкої валюти в країні на початку 20-х рр. // Історія народного господарства та економічної думки України. – К., 1995.
27. Дмитрієнко М., Ющенко В., Литвин В., Яковлева Л. Гроші в Україні. – К., 1998.

Допоміжна

28. Дубиняк Р., Цибаняк П. Грошова система в Україні за княжих часів // Київська старовина. – 1992. – № 4.
29. Дьячков А. И. Узденников В. В. Монеты России и СССР: Определитель / Под редакцией ВУ.Л. Янина и А.Н. Дьячкова. – М., 1978.

30. Єлизаветін Г. Гроші. – М., 1965.
31. Ємченко О. Історія України в грошах // Київська старовина. – 1994. – №6.
32. Зварич В., Обухівський Р. Найважливіші нумізматичні терміни. – Львів, 1966.
33. Зварич В., Шуст Р. Нумізмати́ка. Довідник. – Тернопіль. – 1998.
34. Зварич В.В. До питання про грошовий обіг у Галичині під пануванням Австро-Угорщини // Історичні джерела та їх використання. Вип. 2. – К., 1966.
35. Зварич В.В. Нумізматичний словник. – Львів, 1972.
36. Зимин А.А. О монетной реформе Елены Глинской // Нумизматика, эпиграфика. – 1963. – Т.4.
37. Зограф А.И. Античные монеты // Материалы и исследования по археологии СССР. – М. Л., 1951. – № 16.
38. Зограф А.И. Денежное обращение и монетное дело Северного Причерноморья // Античные города Северного Причерноморья. – М., 1955.
39. Зубко А. Загадка виникнення київської гривні. // Українська нумізмати́ка і боністика. – 1999. – № 2.
40. Казаманова Л.И. Введение в античную нумизматику. Учеб. пособ. – М., 1969.
41. Калініченко О. Монети України 1992–2005. – Львів, 2005.
42. Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская метрология. – М., 1965.
43. Карышковский Г.О. Монеты Ольвии: Очерк денежного обращения Северо-Западного Причерноморья в античную эпоху. – К., 1988.
44. Клады древних монет – достояние науки // Советский коллекционер. – 1968. – № 6.
45. Ключевский В. О. Русский рубль XVI–XVIII вв. в его отношении к нынешнему рублю // Ключевский В.О., Сочинения. – М., Мысль, 1987. – Т.9.
46. Козубовский Г. А. Находки монет XIV–XV вв. на территории Киева. – К., 1991.
47. Козубовський Г. Грошовий обіг в Україні XVI століття // Українська нумізмати́ка і боністика. – 1999. – №1
48. Козубовський Г. Проблеми карбування власних монет за часів Б.Хмельницького. // Фінанси України. – 1998. – №3.
49. Козубовський Г. Монетне карбування в Україні у XIV–XV ст. // Вісник НБУ НАНУ. – 1996. – № 1.
50. Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К., 1971.
51. Котляр М.Ф. Кладоискательство и нумизматика. – К., 1974.
52. Котляр М.Ф. Літописи самовидця, Граб'янки та Величка про грошовий обіг України XVII ст. // УІЖ. – 1970. – №1.
53. Котляр М.Ф. Монети Київської Русі // Вісник НБУ. – 1995. – №4.
54. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу і лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. – К., 1981.
55. Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. – М., 1994.
56. Літопис Самовидця. – К., 1971.
57. Максимов М.М. Очерки о золоте. – М., 1988.
58. Матвієнко В. Автограф на гривні. – К.: Наукова думка, 2000.
59. Мельник Л.Г. Торгові зв'язки Києва і міст Лівобережної та Слобідської України з Москвою в кінці XVII ст. // УІЖ – 1979. – №5.
60. Мельникова А.С. Булат и злато: (О значении нумизматики в истории русского государства). – М., 1990.
61. Мельникова А.С. Русские монеты от Ивана Грозного до Петра Великого. История русской денежной системы с 1533 по 1682 год. – М., 1989.

62. Молчанов А. Монеты древнерусской Тмутаракани // Наука и жизнь – 1996. – №11.
63. Монеты и медали СССР, выставка: Каталог. – М., 1961.
64. Мошнягин Д., Дашевский И. Разновидности монет советского чекана // Советский коллекционер – 1967. – Вып. 12.
65. Нумизматика: Материалы и исследования / Под. ред. А.С. Мельникова. – М., 1988.
66. Нумизматика в Эрмитаже. Обзор коллекций // Нумизматика и эпиграфика. – М., 1971.
67. Огуй О.Д. Монетно-лічильні найменування на Буковині та в Молдові (XIV – перша половина XIX століття.). – Чернівці, 1997.
68. Орешников А. Денежные знаки домонгольской Руси. – М., 1936.
69. Памятные монеты России. – М., 1998.
70. Памятные монеты СССР, 1965-1990: Каталог, Минск, 1990.
71. Потин В.М. Древняя Русь и европейские государства в X-XII вв. – М., 1968.
72. Потин В. М. Введение в нумизматику // Труды Государственного ордена Ленина Эрмитажа. – Т. 26. – Ленинград, 1986.
73. Потин В. М. Генеалогия и нумизматика // История и генеалогия: Сб. Веселовский и проблемы историко-генеалогических исследований. Сборник статей. – Москва, 1977.
74. Потин В. М. Монеты. Клады. Коллекции. Очерки нумизматики. – Санкт-Петербург, 1993.
75. Потин В. М. Нумизматическая хронология и дендрология (по материалам новгородских раскопок) // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. 21. – Ленинград, 1981.
76. Потин В. М. Нумизматика и памятники архитектуры // Культура средневековой Руси. Сборник статей. – Ленинград, 1974.
77. Ревонюк Е. Монетный двор Украины. История и современность // Нумизматика и фалеристика. – 2004. – №3.
78. Рябченко П.Ф., Бутко В.И. Полный каталог бумажных дензнаков и бон России, СССР и стран СНГ (1769-1999). – Т.2. – К., 1999.
79. Специальные исторические дисциплины: Учебное пособие / Под ред. В. А. Замлинского, М. Ф. Дмитриенко. – Киев, 1992.
80. Спасский И, Г. Анализ технических данных в нумизматике // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры АН СССР. – Вып. 39. – Москва, 1951.
81. Семар Г.М. Развитие денежной системы в странах СНГ. – М., 1993.
82. Семар Г.М. Среди монет. – М., 1990.
83. Смирнов М.И. Из историй Петербургского монетного двора // Деньги и кредит. – 1992 – №5.
84. Соболева И.А. Пражские гроши в музеях Украины / / НИС – К., 1963. – Т.1.
85. Соболева Н.А. Клад пражских грошей из с.Чайка Киевской области // НИС. – К., 1965 – Т.2.
86. Сотникова М.П. Сребники Киевского клада 1878 г. // НИС – К., 1968, – Т.3.
87. Толочко П.П. Топографія скарбів монетних гривень у Києві // Археологія – 1966.- Т. XX.
88. Туровський Є. Скарби херсонеських монет IV – II ст. до н.е. // Українська нумизматика і боністика. – 2000. – №2.
89. Фролова И.А. Монетное дело Боспора конца I века до н.е. – нач. I века н.е. // Нумизматика и эпиграфика -1989 – Т.XV.
90. Федоров-Давыдов Г. А. Монеты рассказывают (нумизматика). – Москва, 1963.
91. Федоров-Давыдов Г. А. Монеты – свидетели прошлого. – Москва, 1985.

92. Швець В.Є. Каталог українських грошей від 1917 року. – Львів, 2000.
93. Янин В. Л. Денежно-весовые системы русского средневековья. Домонгольский период. – Москва, 1956.
94. Янин В. Л. К проблеме интеграции в изучении вещественных и письменных источников по истории русского средневековья //История СССР. – Москва, 1973. – № 3.

14 Інформаційні ресурси

<http://numizmatik.org.ua/>
<http://www.collection.shpola.net/>
<http://anu.net.ua/>
http://www.monetka.in.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=21&Itemid=45
<http://www.rcoins.com/>
<http://www.coin-story.com/>
<http://numizmatika.org.ua/>
<http://numizmat.info/>
<http://numizmat.com.ua/>
<http://numizmatuman.at.ua/>
<http://sammlers.ru/Coins/Coins.htm>
<http://rucoin.ru/articles/>
http://www.hugedomains.com/domain_profile.cfm?d=coins-coins&e=com
<http://zgadaemo.com.ua/>
<http://hoh.org.ua/>
<http://www.monetki.su/>
http://dema.com.ua/coins_sites.html
http://creounity.com/apps/time_machine/index.php?go=friendly_useful_sites.php